

פרידל שטרן - תערוכה חדשה בבית אריאלה

מתוך קטלוג תערוכת קו של הומור

פרידל שטרן 1916 – 2006
קריקטוריסטנית, מאירת, ציירת, מורה לרישום, הומוריסטנית, צעירה נצחית

פרידל שטרן נולדה בלייפציג, גרמניה, בשנת 1916. היא למדה שם בבית-ספר לאמנויות אך נאלצה להפסיק את לימודיה כשהייתה בת 16, נשלחה להכשרה ציונית וזכתה באישור עלייה לארץ ישראל. לאחר עלייתה בגיל עשרים, בשנת 1936, התגוררה בחיפה.

פרידל שטרן עברה את חבלי הלידה הרגילים: תקופת-מה בקיבוץ, תקופה קצרה כעוזרת-בית עד שהתקבלה לבית-ספר "בצלאל", שם למדה במחלקה לגרפיקה שימושית בין השנים 1937-1940. המורה שלה לרישום היה מרדכי ארדון.

קריקטורת שער בעיתון תפריט

עם סיום לימודיה עשתה שטרן את מה שרבים עושים היום – עברה לתל-אביב בעקבות עבודה.

כשפרצה מלחמת העולם השנייה, פרידל נמנתה עם מתנדבי היישוב לצבא הבריטי בין השנים 1942-1945 וקיבלה אות ציון לשבח מהבריטים על השירות. היא נתבקשה לאייר חוברות ולקשט אולמות, ובתמורה הצליחה בזכות כישוריה לחוות חוויות עם אנשים ובמקומות שאחרות לא זכנן. היא היתה סייעת לאחות בעזה, ואחר כך הדריכה במרכז לימודים באיטליה קצינים בכירים בשיטות הסוואה.

באותה תקופה ציירה דיוקנאות של חיילי בעלות הברית שבילו את חופשתם בתל-אביב. פרידל ניסתה להתפרנס ממקצועה, אך בגלל ביישנותה היה לה קשה להציג את עבודותיה כמחזרת על הפתחים אצל עורכים ומו"לים. מי שנתן לה את הזדמנות הפרסום הראשונה היה המאייר יוסי שטרן שעיצב אז את עיתון "במחנה" וחיפש קריקטוריסטים חדשים. היות שהוא כבר היה ידוע בשמו "שטרן", כדי למנוע בלבול ביניהם החליטו, שפרידל תחתום בשמה הפרטי ותוסיף ציור של כוכב, שהוא התרגום מגרמנית של המילה "שטרן". כך החלה פרידל להיות קריקטוריסטית מקצועית עם חתימה משלה.

קריקטורה בנושא צבא

מרגע שהקריקטורות שלה הופיעו ב"במחנה", החלו עיתונים אחרים לפנות אל פרידל שטרן, ובמהרה הפכה לאחת המאיירות העסוקות ביותר, ועבודותיה התפרסמו ברוב העיתונים: "דבר", "דבר השבוע", "במחנה", "לאשה", "את", "העולם הזה", "גרוז'לם פוסט", "מעריב", "דבר לילדים", "תפריט", "זמנים".

הקריקטורות של פרידל התמקדו בשלשה תחומים: נושאים חברתיים, נושאים בינאישיים ותיאורים הומוריסטיים של חיי היום יום. שטרן נמנעה מלעסוק בנושאים פוליטיים.

איסוף בולים

אירית מילר, מתוך "לא רק הומור", קטלוג תערוכה במוזיאון מאנה-כץ, פברואר 1999: "פרידל החלה לפרסם קריקטורות בעיתונות הארצית מימיה הראשונים של המדינה. ואולם לא נמצאו בין הקריקטורות שלה אזכורים לאירועי מלחמת השחרור, ולמהלכים מדיניים שאחריה. נושאים אילו טופלו בידי עמיתיה (פרי, בס, נבון, זאב ודוש) והיא פנתה למחסור במזון, ולטרדות השגרתיות של עקרת הבית העומדת בתור לקניית מצרכים בתלושי המזון מימי הצנע של דב יוסף. הרחק מהכותרות הראשיות, היא חדרה באמצעות הקריקטורות שלה לביתו של כל אזרח, והציגה את האספקטים המעשיים והארציים של מלחמת הקיום היומיומית, כפי שחוותה אותה בעצמה."

"פרידל מתגלית ביכולת האיפיון של דמויות ומצבים באמצעות קו מתומצת, ובהעדפת קריקטורה הבנויה על טוהרת הדימוי הויזואלי, תוך ניסיון למעט במלים. במקביל לקריקטורות, המתרכזות בחידוד יחיד, יצרה פרידל גם קומיק סטריפס – נאראטיב המסופר על ידי רצף והמשכיות של תמונות בתנועה. כל מסגרת מתפקדת כמלה או כמשפט קצר שעל הצופה לקרוא, ובדומה לקריקטורות, מסופר הסיפור בדרך כלל במושגים גרפיים טהורים."

איור לשער עיתון "דבר השבוע"

בנוסף ליצירת הקריקטורות, שטרן איירה ספרים, עיצבה סדרה של עשרה בולים לדואר ישראל (בשנים 1960-1962) ועסקה בכתיבה עיתונאית. חלק מאותה כתיבה היתה סדרה של כתבות מצוירות שנוצרו בין השנים 1955 – 1972, מתוך סקרנותה לחוות על בשרה את המתרחש סביבה, לחקור ולכתוב אודות תופעות ובעיות שונות בחברה הישראלית.

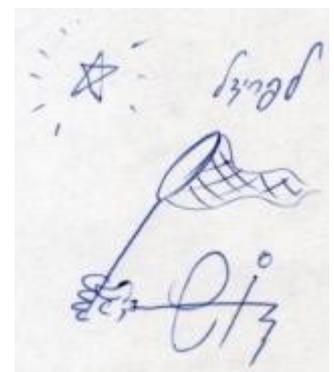
נטייתה התיאטרלית של פרידל, שבצעירותה רצתה מאוד להיות שחקנית, באה לידי ביטוי בסדרת הכתבות, אשר לצורך כתיבתן התחפשה כל שבוע לדמות אחרת ושיתפה את קוראי העיתון בחוויותיה באמצעות כתיבתה ההומוריסטית ואיוריה. פרידל "שיחקה" עוזרת בית, כרטיסנית באוטובוס, חדרנית בבית-מלון, תיירת, זקנה בבית-אבות, מתנדבת מאמריקה, זמרת מחו"ל, מגישה במזנון הכנסת, מתיישבת בעיר ערד, אישה בהריון, עולה חדשה וגבר חתיך.

קריקטורה על תל-אביב

ציטוט מתוך הכתבה: "הייתי תיירת בישראל" בעיתון "במחנה" משנת 1956: "מי שאמר כי קשה להיות יהודי – טעות גמורה בידו. אני עומדת על דעתי, שזה בהחלט קל – לא, זה אפילו נפלא – בתנאי, אם אתה תייר בישראל. אתם אולי תפקקו בסמכותי לטעון כך, אולם תאמינו לי, אני יודעת זאת, מכיוון שבעצמי הייתי תיירת במשך שני ימים ולילה אחד".

"אחת הנוסעות עשתה עלי רושם עצום. אני שאלתי אותה אם היא לא חשבה על עזיבת הארץ. 'אחרי ככלות הכל, ישראל מעניינת מאוד, אפילו יפה, אבל איך תרצי בכל לבך לחיות כאן? המצב הכלכלי קשה, הערבים סוגרים עליכם מסביב, ותמיד כל יום, סכנת מלחמה מרחפת עליכם. הרי לא תגידי לי שאת אוהבת את הארץ במידה כזאת?!' תשובתה עשתה לי חם בתוך הלב: 'לו היה לך ילד' – אמרה – 'ילד חולה, מציק וגורם לך דאגה רבה, האם היית אוהבת אותו פחות? לא, היית אוהבת אותו עוד יותר!'

הקדשה לפרידל מדוש

פרידל שטרן השתתפה בתכניות רדיו ובתוכניות הומור בטלוויזיה הישראלית בהן הגיבה על ארעי היום והשעה. היא נשלחה לחו"ל מטעם משרדי ממשלה שונים לתת הרצאות בליווי ציורים הומוריסטיים

פרידל שטרן, הגברת הראשונה של הקריקטורה בארץ היתה במשך שנים רבות אשה יחידה שפעלה בתחום הקריקטורה בישראל. פרידל על פרידל: "תמצות ובהירות חשובים לי. אולי זו הסיבה שבגללה נהיית קריקטוריסטית. לפי דעתי האלמנטים הללו חשובים בתחום זה."

"עובדה היא שאני דווקא אוהבת צבעים, אבל קו שחור אני אוהבת יותר, קו בודד, נקי, ללא סלסולים מיותרים."

"כולם ציפו ממני לעבודות הומוריסטיות, כך שאת הציורים הרציניים ציירתי לעצמי, בבית. אחרי הכל, אני גם אדם רציני. עכשיו, כאשר אני מביטה לאחור על התקופה שבה עבדתי במקצוע, יש לי הרגשה טובה, שאולי גרמתי לכמה אנשים לחייך, וזה הרי עדיף מאשר לגרום להם לבכות, לא כן?"

קריקטורת השבוע בעיתון דבר

שטרן גידלה דורות רבים של מאירים וקריקטוריסטים אותם לימדה יסודות הרישום במחלקה לתקשורת חזותית בבצלאל, ירושלים, במשך שלושים וחמש שנים (1963 – 1992).

מישל קישקה יו"ר איגוד הקריקטוריסטים: "למעשה, כמעט כל הקריקטוריסטים הפעילים בארץ היו תלמידים שלה. היא היתה הסבתא של כולנו. פרידל היתה מורה מאוד קשוחה אבל קריקטוריסטית שובבה, טיפוס מיוחד ויוצא דופן."

ניסים חזקיהו, גם הוא מתלמידיה של שטרן: "היא היתה מלאת הומור ועבודותיה היו מינימליסטיות, חכמות ושנונות כמוה. היא ציירה בקווים פשוטים עם הרבה חן ותנועה."

פרידל העבירה באופן קבוע סדנאות וכיתות אמן בפסטיבלי הקומיקס והאנימציה המתקיימים מידי שנה בתל-אביב, והשתתפה בבטאון הקריקטוריסטים הישראליים – "שפיץ".

קריקטורה בנושא מיסים

לפרידל נערכו תערוכות רבות של רישום, ציור וקריקטורות בארץ ובחו"ל והיא קיבלה פרסי הוקרה רבים. פרידל נעשתה חברת כבוד באגודת המעצבים הגרפיים בישראל בשנת 1996. בשנת 1998 הוצגה בבית האמנים בתל-אביב תערוכה של 22 אוטופורטרטים שציירה בין השנים 1998-1937. בשנת 1999 קיבלה אות הוקרה על מפעל חיים בתחום הקריקטורות והציור מטעם מועצת ארגוני הנשים בישראל. בשנת 2000 תערוכת יחיד רטרוספקטיבית בבי"ס "בצלאל", ירושלים. בשנת 2004 זכתה בפרס דוש לקריקטורה. בשנת 2005 הציגה בגרמניה, בעיר הולדתה תערוכה רטרוספקטיבית. בשנת 2006 התקיימה תערוכתה האחרונה, "צרות בגן-עדן", המהווה חתך מייצג של עבודותיה החל משנות ה-50 ועד לעבודותיה האחרונות, בפסטיבל הקריקטורות הבינלאומי בסן-ז'וסט שבצרפת. פרידל שטרן התגוררה בתל-אביב שישים ושש שנים בדירת גג צנועה.

בצוואתה הורישה פרידל את ספרייתה הפרטית לספריית שער-ציון, בית אריאלה. האוצר התרבותי של פרידל שטרן מכיל ספרי קריקטורה חשובים רבים ובהם הקדשה אישית מאת האמן לפרידל, וכמו כן ספרי אמנות רבים.

אגדת עין הוד - רצועת קומיקס

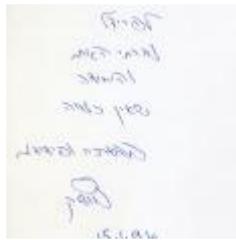
ספרי קריקטורה של פרידל:
 בקיצור: ישראל, הוד, תל-אביב, 1958.
 עלי-תאנה, מודן, תל-אביב, 1983.

ספרים שאיירה פרידל:
 אטלס ישראל - מפות מדברות, ליאון המדפיס, 1958.
 בסימן שאלה, שמואל רוזן, תל-אביב, 1960.
 מי יודע?, שמואל רוזן, 1958.
 מעשה בדובון "לא רוצה", שמואל סקולסקי, זימזון, תל-אביב, 1966.
 אילנה, הדני בן ישראל, זימזון, 1990.

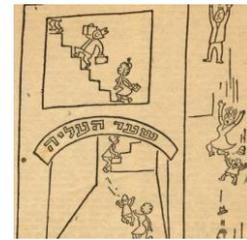
קטלוגים של תערוכות לפרידל:
 רישומי מסע, אוצרת דליה לוי, מוזיאון הרצליה לאמנות, 1995.
 לא רק הומור, אוצרת אירית מילר, מוזיאון מאנה-כץ, חיפה, 1999.
 קו של הומור – כתבות, אוצר אודי רוזנוויין, בית-ביאליק, תל-אביב, 2003.

הקדשת שמואל כץ לפרידל

הקדשת מושיק לפרידל

קריקטורה בנושא עליה

כריכת קטלוג תערוכת "לא רק הומור"